

Asia: VN/9727/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?

Kyllä osittain

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Elämänvaiheita koskevalla sääntelyllä voisi olla mahdollista tarkentaa sitä, milloin avun ja tuen tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin erityispalveluin, mutta ehdotettu säännös ja sitä koskevat perustelut eivät ole riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia erityisesti elämänvaiheessa tavanomaisen tarpeen arvioinnin kannalta.

Kun vammaispalvelulain soveltamisalaa koskeva 2 § on jo nykyisellään hyvin monimutkainen ja vaikeasti sovellettavissa, ei elämänvaiheita koskevan sääntelyn lisääminen ole omiaan selkeyttämään soveltamisalaa ja lain soveltamista.

Mikäli ehdotettu 2 §:n 4 momentti säilyy luonnoksessa esitetyssä muodossa, on perusteluissa tärkeätä avata tarkemmin, millaisia vammaispalveluiden tarpeita eri elämänvaiheissa voi olla.

3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?

Kyllä osittain

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Säännös ei sellaisenaan turvaa riittävästi aiemmin vammaispalveluita käyttäneiden oikeuksia ikääntyessä vaan sitä tulee tarkentaa. Sääntely velvoittaisi huomioimaan palveluiden jatkuvuuden silloin, kun vammainen henkilö on käyttänyt vammaispalveluita aiemmissa elämänvaiheissa. Monikkomuoto viittaa useisiin vammaispalveluihin sekä useampaan elämänvaiheeseen, jonka aikana on saatu vammaispalveluja. Tämä ei ole perusteltua. Lisäksi pelkkä ”huomioiminen” on liian yleisluontoista ja epämääräistä. Sanamuotoehdotus: ”Arvioinnissa tulee lisäksi turvata vammaispalvelun jatkuvuus ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus eri elämänvaiheissa silloin, kun vammainen henkilö on käyttänyt vammaispalvelua aiemmassa elämänvaiheessa.”

Perusteluista saa kuvan, että vammaispalvelujen piirissä olisivat iäkkäistä henkilöistä lähinnä vain ne, jotka ovat aikaisemmin saaneet vammaispalveluja tai vammautuneet tapaturmaisesti. Näin ollen oikeutta vammaispalveluihin ei syntyisi lainkaan, jos kyse olisi iäkkäänä ilmenneestä vammasta tai sairaudesta, joka ei ole seurausta tapaturmasta. Esitysehdotus asettaisi näin ikääntyneet vammaiset ihmiset ja erityisesti ikääntyneenä, muusta kuin tapaturmaisesta syystä, vammautuvat ihmiset eriarvoiseen asemaan. Kynnys ry korostaa, että ihmiset voivat vammautua ikääntyneenä ja myös vammainen ihminen ikääntyy ja palvelutarpeissa voi ilmetä tätä kautta muutoksia, jotka johtuvat kuitenkin alun perin vammasta eivätkä ikääntymisestä. Hallituksen esityksessä tulisi vahvemmin korostaa vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden ja yksilöllisen elämäntilanteen huomioon ottamista niin ikääntyneiden kuin muidenkin vammaisten henkilöiden palveluja arvioitaessa. Esitysluonnos ohjaa lainsoveltajaa tekemään arviointia ennemminkin iän ja diagnoosin perusteella. Lain soveltamisen tueksi esitykseen tulisi myös ottaa laajemmin esimerkkejä, joissa ikääntyneellä henkilöllä voidaan katsoa olevan oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin.

4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Nykyisen soveltamisalapykälän korostettu yleispalvelujen ensisijaisuus ohjaa jo vammaiset tehokkaasti pois vammaispalvelujen piiristä. Kun siihen liitetään elämänvaihetta koskeva sääntely, on riskinä, että elämänvaihetta käytetään lisärajauksena, erityisesti ikääntyneiden kohdalla.

5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?

Esityksen mukaan vammaispalvelulakia muutettaisiin siitä lähtökohdasta käsin, että vammaispalveluiden saatavuus ja rahoitus voidaan turvata vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävällä tavalla. Soveltamisalasäännöksen muutostarve perustuu kuitenkin oletuksille, ei dataan tai tosiasiallisiin havaintoihin siitä, että lain säilymisen erityislakina olisi vaarantunut. Soveltamisalan muutoksella on tarkoitus säästää 20 miljoonaa euroa vammaisten henkilöiden palveluista. Tärkein syy muutokseen näyttääkin olevan kustannussäästö ja vaarana on, että se ennemminkin heikentää vammaisten henkilöiden oikeuksia ja palveluita kuin edistää niitä.

Vammaispalvelulain 2 § 1 momenttiin on jo sisäankirjoitettuna edellytys vammaisuudesta eikä ikääntymisestä johtuva avuntarve luo oikeutta vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. Tästä johtuen soveltamisalan tarkentamiseen ei ole todellista tarvetta.

Sinällään on erittäin kannatettavaa, että ehdotetussa 2 §:n 4 momentissa säädettäisiin, että lain tarkoitus tulee ottaa huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada lain perusteella palveluita.

Lain tarkoitukseen viittaaminen vahvistaa sekä yksilöllistä tarpeen arviointia että ”oikean” lain valintaa ts. vahvistaa sitä, milloin yleislain mukaisia palveluja ei ole pidettävä henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivina ja riittävinä (verrattaessa vammaispalvelulain mukaiseen palveluun).

Edellä sanottuun nähden on hämmäntävää, että esityksen perustelujen 5 kohdan mukaan tarkoituksena on, että lainvalintakysymys voidaan ratkaista palvelutarpeen arviointiprosessissa ilman, että arvioidaan lain valintakysymystä erikseen jokaisen palvelun osalta. Asia esitetään siten kuin vammaisen henkilön kuuluminen yleis- tai erityislainsäädännön piiriin voitaisiin ratkaista ”yhdellä kertaa” eli henkilö joko saisi ainoastaan esim. sosiaalihuoltolain palveluja tai ainoastaan vammaispalveluja. Tämä on epäloogista, koska tosiasiassa palvelujen sopivuutta ja riittävyyttä ei voida arvioida yksilöllisesti muutoin kuin erikseen jokaisen palvelun osalta.

2 §:n 4 momentin kohta: ”Lain tarkoitus tulee ottaa huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada tämän lain perusteella palveluita” tulisi kuitenkin tarkentaa muotoon: ”Lain 1 §:ssä säädetty tarkoitus tulee ottaa huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada tämän lain perusteella palveluita.”

2 §:n 4 momentin viimeisen virkkeen (”tarkoituksena on, että vammaisen henkilö voi toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä kaikissa elämänvaiheissa”) ajatus on kannatettava, mutta momentin loppuosan muotoilu ei ole täysin onnistunut. Samassa momentissa viitataan aiemmin lain tarkoitukseen, joka on määritelty 1 §:ssä. Sanamuoto saattaa hämärtää sitä, mihin tarkoitukseen tosiasiassa viitataan ja onko soveltamisalasäännöksellä osittain eri sisältöinen tarkoitus kuin mitä lain 1 §:ssä säädetään.

Kynnys ry ehdottaa 2 § 4 momentin viimeisen virkkeen muuttamista muotoon: ”Vammaisen henkilön tulee voida toteuttaa itsemääräämisoikeuttaan ja toimia itsenäisesti ja yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä kaikissa elämänvaiheissa.”

YK:n vammaisyleissopimus mainitaan esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia käsittelevässä kohdassa, mutta esityksen vaikutuksia ei kuitenkaan arvioida vammaisyleissopimuksen kannalta, vaan vain perustuslain näkökulmasta. Hallituksen esitystä olisi syytä täydentää siten, että vaikutuksia arvioidaan myös suhteessa vammaisyleissopimukseen. Lainmuutoksen vaikutuksia eri-ikäisten, erityisesti ikääntyneiden vammaisten, mahdollisuuteen saada tarvitsemiaan palveluja olisi hyvä arvioida vammaisyleissopimuksen velvoitteiden näkökulmasta.

Yleislainsäädännön (useimmiten sosiaalihuoltolain) ja vammaispalvelulain välinen suhde jää tulkinnanvaraiseksi erityisesti silloin, kun palvelu olisi järjestettävissä sosiaalihuoltolain perusteella, mutta palvelua tosiasiassa ei ole. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat määrärahasidonnaisia, eikä sen perusteella järjestettäviä palveluja ole kohdennettu millekään tietylle asiakasryhmälle. Jos henkilö on todettu vammaispalvelulain myöntämisedellytykset täyttäväksi henkilöksi, mikä on vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien suhde yleislainsäädäntöön?

Ehdotetussa laissa käytetään samankaltaisia termejä, kuten tavanomainen elämä ja elämänvaiheessa tavanomainen tarve. Termeillä on olennainen merkitys ja vaikutus siihen, minkä lain nojalla ja mitä palvelua vammaiselle henkilölle myönnetään. Näiden termien samankaltaisuus on omiaan aiheuttamaan sekaannusta siinä, miten niitä tulisi tulkita.

Välimaa Mikael
Kynnys ry